

Een nieuw samenspel

Verlag studiemiddag 'duurzame verbinding tussen formele en informele netwerken'

De grote zaal van Seats2meet is op 17 februari 2016 gevuld met bestuurders, managers en professionals uit zorg, wonen, welzijn, onderwijs, werk en inkomen en gemeenteambtenaren. De transformatie van het sociaal domein vereist een 'nieuw samenspel' van alle belanghebbenden, met name met burgers: nieuwe, duurzame verbindingen tussen formele en informele netwerken. Voorkomen moet worden dat kwetsbare burgers buiten de boot vallen.

Danser Mark Vlemmix vertelt hoe hij zijn kwetsbaarheid omzet in kracht. Jolanda Verbiesen, bestuurslid van het LCGW, geeft aan hoe het nieuwe samenspel er voor gemeenteambtenaren en uitvoerende organisaties uit kan zien. Hans Boutellier, wetenschappelijk directeur van het Verwey-Jonker Instituut, verzorgt een minicollage over waardegedreven inspireren. De workshops rond het thema leverden bruikbare tips op.

Maatwerk en wederkerigheid

Dagvoorzitter José Hendriksen, directeur van Stimulansz, vraagt mensen naar de verwachtingen van de middag. "Wij zoeken naar nieuwe samenwerkingsvormen", zegt Yvonne de Lizer, werkzaam bij de gemeente Hof van Twente. "Als gemeente werk je veel met regels en protocollen, maar eigenlijk willen we ook maatwerk leveren. Dat is lastig."

"Ook wij hebben veel last van protocollen en structuren, die het moeilijk maken om nauw te gaan samenwerken met informele netwerken", zegt Suzanne de Ruig van Youké Jeugdzorg.

"Wij zijn dat steeds meer gaan doen en vanuit een andere houding. Als bijvoorbeeld iemand uit huis geplaatst moet worden, dan kijken we eerst of en hoe we het sociale netwerk in kunnen zetten. Dat werkt heel goed."

Voor Trix Cloosterman, directeur van Welzijn De Meierij en bestuurslid van Verdiwel, ligt de uitdaging in het vertalen van individuele vragen en problemen naar collectieve oplossingen en naar nieuwe verbindingen in het voorliggend veld. "Daar heb ik mooie voorbeelden van en daarover wil ik graag ervaringen uitwisselen. We kunnen veel van elkaar leren."

Sociaal ondernemer Alex van Pelt was jongerenwerker en is nu sociaal ondernemer. Met zijn bedrijf Lextures wil hij 'buurtbewoners die zich voor hun buurt willen inzetten, een zetje geven'. José toont een filmpje van Seats2meet, waarin servicemanager Felix Lepoutre vertelt dat mensen er gratis kunnen werken, op voorwaarde dat ze voor ontmoeting zorgen en kennis delen. Inkomsten van Seats2meet komen uit de zaalverhuur. "Dit is dus bij uitstek een plek waar we elkaar ontmoeten en ervaringen kunnen uitwisselen", concludeert José. "Het concept

werkt. Er zijn bijna 2.000 vergelijkbare werkplekken voor 1,4 miljoen mensen. Het draait allemaal om wederkerigheid. Dat is een belangrijke voorwaarde om verbinding aan te gaan.”

Kracht in kwetsbaarheid

“Ik dans en ik heb Parkinson”, zegt Marc Vlemmix. “De wereld van dans, kunst en cultuur en de wereld van de zorg breng ik samen.” Vlemmix was directeur van Danshuis Station Zuid in Tilburg. Hij was 37 toen Parkinson bij hem werd vastgesteld, in 2010. “Als danser had ik een lijf dat alles kon, nu werd ik steeds verder beperkt in mijn mogelijkheden. Mijn eerste reactie was: negeren. Als ik het zelf niet zie, zien anderen het ook niet. Dus zat ik uitgeteld op de bank.” De wereld van de zorg werkte ook niet bepaald activerend. “Ik moest oefeningen doen in het ziekenhuis. Tussen rollators en alarmbellen. Daar wilde ik niet zijn. Dat was niet wat ik nodig had.”

“Dansers trainen voor hun voorstellingen, ik train om het leven te kunnen leiden dat ik wil leiden.”

Hij besloot weer te gaan dansen en vroeg choreograaf Andrew Greenwood hem les te geven. “We deden improvisaties voor de spiegel. Simpele bewegingen. Een tafel schoonmaken. De contouren van een deur aangeven. Een druif plukken. Ik was niet mooi. Maar het was fantastisch. Voor het eerst sinds jaren zat ik weer in mijn lijf, dat deed wat ik wilde.”

Vlemmix richtte de stichting [Dance for Health](#) op. Samen met Greenwood ontwikkelde hij een dansmethode voor Parkinson-patiënten, die ervoor zorgt dat zij langer en beter mobiel blijven. Door de combinatie van vloeiende bewegingen en creativiteit blijkt dat zij zich beter in hun vel voelen zitten. Verschillende dansgezelschappen toonden belangstelling voor deze dansmethode, waaronder het Scapino Ballet in Rotterdam. Inmiddels worden de lessen bij twaalf dansgezelschappen op verschillende plekken in het land gegeven.

“Dansers trainen voor hun voorstellingen”, zegt Vlemmix. “Ik train om het leven te kunnen leiden dat ik wil leiden. Om dat te kunnen doen, was het nodig om mezelf in de spiegel te zien. Om te erkennen dat dat mooi en fijn is. Om jezelf te erkennen, in jezelf te geloven. Het is belangrijk dat mensen zingeving vinden, hun plezier zoeken. In jullie werk kunnen jullie mensen helpen plezier te vinden. Ik geniet met volle teugen.

Persoonlijk contact

Wat betekent dit nieuwe samenspel voor gemeenteambtenaren en uitvoerenden? “Dat sprak mij aan in de uitnodiging”, zegt Jolanda Verbiesen, bestuurslid van het LCGW en manager van de afdeling welzijn van de gemeente Heusden. “Of je nu tegenover iemand aan de keukentafel of in het wijkteam zit, het gaat altijd om persoonlijk contact. Dan moet je goed weten wie er tegenover je zit.”

In Heusden is men anders gaan werken door dat persoonlijk contact centraler te stellen. Verbiesen licht die nieuwe manier van werken toe aan de hand van twee voorbeelden. De eerste betreft Talent2Work. Voorheen werden bijstandsgerechtigden gescreend en gecategoriseerd naar kansen op de arbeidsmarkt. De Sociale Dienst investeerde nog wel in de twee meest kansrijke categorieën, maar niet of nauwelijks in de twee minst kansrijke. Persoonlijk contact was er nauwelijks. “In Talent2Work is het uitgangspunt dat iedereen talenten heeft. Een aantal keren per maand organiseren we bedrijfsrondleidingen. Werkgevers

en werkzoekenden komen met elkaar in contact en zo ontstaan nieuwe matches die we vanachter ons bureau nooit hadden kunnen bedenken.”

Tweede voorbeeld is een bijzonder maatjesproject. Wethouders van negen gemeenten in West-Brabant gaan regelmatig met elkaar in gesprek over beleidsimplementaties. “Tijdens zo'n bijeenkomst ontstond het idee dat elke wethouder maatje zou worden van een werkzoekende”, vertelt Verbiesen. “Elke wethouder zou dan een werkzoekende helpen om scholing of een betaalde baan te vinden. De wethouders waren zo enthousiast, dat ook andere wethouders maatje wilden worden. Tot nu toe zijn alle matches geslaagd! Alle betrokken werkzoekenden hebben werk gevonden of volgen nu een opleiding. Deze aanpak gaan we uitbreiden door lokale ondernemers als maatjes te vragen. Inmiddels heeft de Rotaryclub aangegeven mee te willen werken.’

Waardegedreven inspireren

Hans Boutellier, inhoudelijk directeur van het Verwey-Jonker Instituut en hoogleraar Veiligheid & burgerschap aan de VU in Amsterdam, verzorgt een minicollege over de improvisatiemaatschappij en 'waardegedreven inspireren'. Door de internationalisering, informatisering en individualisering is de wereld grondig veranderd en steeds complexer geworden. Daarover gaan twee spraakmakende boeken van Boutellier: *De improvisatiemaatschappij*, over de sociale ordening van een onbegrensde wereld, en zijn meest recente *Het seculiere experiment*, hoe we ‘van god los’ gingen samenleven. Vanaf de jaren zestig verdween God als maatschappelijke kracht uit de samenleving. Tegelijkertijd verdwenen ideologieën als het socialisme en het liberalisme. Ook vertrouwde sociale kaders verdwenen. “Er ontstond een improvisatiemaatschappij die zich kenmerkt door drie woorden: complexiteit zonder richting”, betoogt Boutellier. “De samenleving wordt door velen als chaotisch ervaren, hetgeen tot uiting komt in de onmacht van bestuurders die niet voor een duidelijk ideaal staan. Maar ook in handelingsverlegenheid van professionals en onzekerheid en frustratie onder burgers.”

Veel mensen verlangen naar richting en naar veiligheid, maar die laatstgenoemde behoefte is ambivalent: “Leg mij niks in de weg, maar disciplineer mijn buurman. Bovendien willen we leiders die precies doen wat wij willen.” Tegelijkertijd ziet Boutellier ook “veel nieuwe energie”, die zich met name uit in nieuwe vormen van burgerkracht. Maar is die seculiere improvisatiemaatschappij echt zo chaotisch? Boutellier toont ons een film van een zwerm spreeuwen die boven Hoograven in Utrecht vliegen. “De spreeuwen reageren op de bewegingen van drie of vier spreeuwen om hen heen en dat creëert een bewegingspatroon op basis van tienduizenden mini-interacties. Ook in de improvisatiemaatschappij stemmen we ons voortdurend op elkaar af.”

Om deze improvisatiemaatschappij te visualiseren gebruikt Boutellier de metafoor van de jazz als georganiseerde vrijheid. Jazzmusici improviseren veel, maar doen dat binnen afgesproken akkoordenschema's. Net als in de jazz zijn er in de improvisatiemaatschappij lichte vormen van leiderschap, is er ruimte om individueel te excelleren en geldt afstemming en feedback als permanente opgave. De seculiere improvisatiemaatschappij mag dan wel 'van god los' zijn, maar dat wil niet zeggen dat niemand gelooft. Integendeel, iedereen mag geloven wat hij of zij wil! Waarden zijn van groot belang. Drie citaten uit Boutelliers nieuwe boek:

- “Als we nergens meer in geloven, kunnen we overal in geloven en moeten we wel in iets geloven – te beginnen in onszelf.”

- “Het seculiere experiment scheidt de conditie voor een godenrijk, waarin iedereen zijn eigen God mag kiezen, of zelfs denken het te zijn.”
- “In plaats van gedeelde waarden als bron, is sprake van een waardenbuzz als effect van samenleven c.q. praktijken.”

Met praktijken doelt Boutellier op groepen mensen die een gezamenlijk doel nastreven. Dat kan een bedrijf zijn of een afdeling van een bedrijf. Bijvoorbeeld een woningcorporatie, een zorgorganisatie of een sociaal team. Maar ook een zangkoor, een sportvereniging of een afdeling van een ziekenhuis. Al deze praktijken hebben een bedoeling en bijbehorende waarden, die in meerdere of mindere mate bepalen hoe de betrokkenen handelen om deze bedoeling te realiseren. In meerdere mate, wanneer betrokkenen de bedoeling en waarden expliciteren. Dan is de kans groter dat zij elkaar 'waardegedreven inspireren'.

Boutellier sloot zijn minicollage af met de volgende tips:

- benoem ‘de bedoeling’ van praktijken en probeer daarnaar te handelen;
- gebruik thema's en principes in plaats van strakke kaders en controle;
- faciliteer positieve dynamiek en begrensd negatieve dynamiek;
- bepaal problemen en kansen, in plaats van aanbod of vraag: creëer en behoud consensus;
- ga uit van het cruciale belang van wederkerigheid – vertrouwen en controle;
- zorg voor nabijheid en echt contact: aandacht.

Interactieve discussie

Aansluitend op het minicollage gaan deelnemers in de zaal een-op-een met elkaar in gesprek over een aantal vragen die Kitty de Laat, voorzitter van Verdiwel, stelt:

- Waar heb je het afgelopen jaar gezien dat nieuwe energie vanuit burgers ontstond?
- Kun de daar gebruik van maken?
- Hoe verhoudt deze nieuwe energie zich tot jouw professionele handelen?
- Ben je anders gaan werken?
- Hans Boutellier pleit ervoor dat wij elkaar waardegedreven inspireren. Welke waarden zijn belangrijk in jullie werk?

Enkele uitkomsten van deze gesprekken:

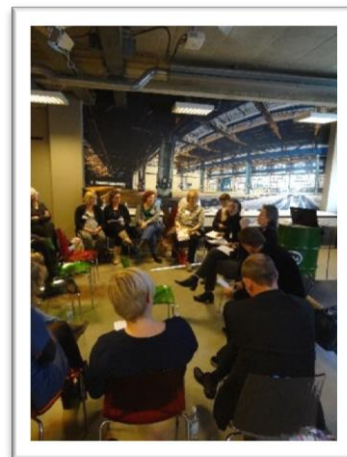
- Informele netwerken zijn per definitie waardegedreven.
- Deelnemers aan een individueel hulptraject gingen voor aanvang met elkaar in gesprek. Daarna had de helft geen individueel traject meer nodig.
- Formele en informele zorg moeten aan elkaar wennen voor ze tot een vruchtbare samenwerking komen. In Utrecht is dat uiteindelijk gelukt.
- Wanneer voorzieningen als buurthuizen en zwembaden sluiten, is er een grote bereidheid van burgers om een bijdrage te leveren om dergelijke voorzieningen vanuit burgerinitiatieven open te houden.

Uitkomsten workshops

Bijzonder is dat de organisaties die deze studiemiddag mogelijk maken, elk een workshop organiseren. Centrale vragen in de workshops zijn: Wat voor nieuw samenspel zien wij hier? Hoe zijn formele en informele netwerken hier verbonden? Welke lessen kunnen we uit deze praktijksituatie trekken?

Elke workshop leverde enkele tips op:

1. Sociale coöperaties, een kans voor mensen in een uitkeringssituatie, door Stimulanz (Ger Ramaekers) en de Sociale Alliantie (Nicole Estejé)

- Er bestaat koudwatervrees om onbetaald werken ook als een vorm van participatie te accepteren. In een gemeente / sociale dienst is de werkvloer er voor te vinden, maar de politiek is vaak tegen. Wellicht kan de discussie rondom basisinkomen en de experimenten in verschillende gemeenten zorgen voor bredere acceptatie van het principe dat iedereen naar vermogen kan participeren.
- Op diverse plekken wordt samenwerking gerealiseerd, bijvoorbeeld een woningcorporatie die een leeg pand ter beschikking stelt aan een buurtinitiatief. Als zo'n organisatie investeert, hebben ze een belang (randvoorwaarde) om er iets van te maken. Dat is interessant in die wijken waar de organisatiekracht van bewoners minder groot is. Nieuwe samenwerkingsvorm: organisaties als 'sociaal aandeelhouder'.
- Het kost tijd, veel tijd om mensen die lange tijd in een afhankelijkheidssituatie verkeren, enthousiast te maken en weer (zelf)vertrouwen te geven. Projecten hebben daarom een lange aanloopfase nodig en bijbehorend geduld. Oppassen om in de kiem te smoren! Aan de andere kant is het belangrijk om resultaten te boeken want als het te lang gaat duren, haken (andere) mensen af.
- De mensen in de initiatieven waarmee de Sociale Alliantie nu werkt lopen aan tegen de onmogelijke combinatie om in je uitkering geleidelijk te groeien naar een zelfstandig inkomen. Daar is onze regelgeving niet op ingericht. Nicole Estejé werkt met het ministerie aan een '[bijzonder statuut](#)'.

2. Samenspel tussen wijkteams jeugd en informele netwerken van migranten, door Kennisplatform Integratie & Samenleving / Verwey-Jonker Instituut & Movisie (Caroline Sarolea van Al Amal, Jamila Achahchah van Movisie en Hans Bellaart)

De samenwerking tussen wijkteams en informele migrantenorganisaties heeft een meerwaarde voor de toegankelijkheid en het aansluiten bij de leefwereld van migrantengezinnen. Tips om dit te realiseren:

- geef door middel van praktijkvoorbeelden aan dat het een meerwaarde heeft;
- stimuleer als gemeente de samenwerking, dat past goed bij de transformatie;
- neem de tijd om elkaar en elkaars uitgangspunten te leren kennen, heb respect voor zowel informele als formele rollen om een gelijkwaardige samenwerking te verkrijgen;
- vermijd de valkuil dat informele hulp van vrijwilligers de formele hulp – goedkoop – kan ontlasten. De gemeente moet dit niet propageren. Het werkt averechts omdat het ongelijkwaardigheid bevordert.

3. Burgers aan het roer, door het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg (Yvonne Witter), en Hoogeloon (Ad Pijnenborg)

- Een gemeente weet vaak niet hoe ze burgers kan mobiliseren. Maar het is heel eenvoudig. Stel een vraag. Nodig burgers uit mee te denken.
- Omarm burgerinitiatieven (als professionals) en denk met hen mee waar nodig. Kijk [hier](#) voor meer informatie.

4. Mobiliteit houdt kernen leefbaar, door het LCGW (Chris Kuypers en Miek van Dongen)

- Mobiliteit is geen doel op zich, mensen hebben een reden voor verplaatsingen. De mogelijkheid van sociale contacten / ontmoeting, leefbaarheid en zelfstandig leven vraagt om bereikbare voorzieningen, voldoende mobiliteit kan de consequenties van krimp het hoofd bieden.
- Er zijn vele veranderingen en nieuwe benaderingen van mobiliteit, de nieuwe technologie biedt veel kansen. Er kan al veel meer dan we nu gebruiken. Wetgeving loopt soms achter bij de mogelijkheden. Denk aan zelfrijdende auto's voor blinden.
- Er zijn steeds meer verschillende partijen die betrokken zijn bij mobiliteit. De belangen zijn te groot en te verschillend om vanzelf opgelost te worden. Iemand moet het voortouw nemen om mobiliteit op de agenda te zetten. Dit nieuwe samenspel biedt veel kansen. Er zijn vele mobiliteitsaanbieders voor veel verschillende klanten, nieuwe verbindingen bieden kansen om mobiliteit, bereikbaarheid en toegankelijkheid te vergroten en kosten te verlagen.

5. Versterking pedagogische civil society, door het Nederlands Jeugdinstituut (Marja Valkestijn)

- Professionals, maak ouders en kinderen bewust van het belang van netwerk. Als professionals kun je dit faciliteren. Zorg dat het inzetten van buurt en vrijwilligers goed in je werkprocessen kan worden geïntegreerd. Voornamelijk van belang als het netwerk er (nog) niet is.
- Professionals opleiden tot facilitaire hulpverleners. Zij kunnen informele opvoeders begeleiden, bijvoorbeeld buurtbewoners en vrijwilligers bij sportclubs. Nieuwe hulpverleners moeten daarbij ondersteund worden.
- De Inclusieve samenleving is normaal. Benut ook ervaring en expertise van ouders. Verdiep je werkelijk in kind en ouders en netwerken. Wat je nodig hebt is lef, interesse in het kind. Goede professionals kunnen anderen ondersteunen.

6. Integratie mensen met ggz-achtergrond, door Verdiwel (Kees Neefjes) en Stichting Welzijn Velsen (Ans Keet)

- besteed veel aandacht aan het kwartiermaken, leg duidelijk uit wat het welzijnswerk voor deze doelgroep kan betekenen;
- probeer niet vooraf alles te bedenken, maar begin klein en bouw het initiatief stapsgewijs verder uit;
- maak gebruik van een laagdrempelige buurtvoorziening en stimuleer de ontmoeting tussen verschillende doelgroepen;
- heb er begrip voor dat doelgroepen aan elkaar moeten wennen en neem daar de tijd voor.

7. Cliëntenparticipatie: val last naar lust, door VNG (Rob de Boer) en Movisie (Anne Lucassen)

- Steeds meer gemeenten en andere organisaties zoeken naar meer flexibele vormen van burgerbetrokkenheid en cliëntenparticipatie. Het uitsluitend werken met vaste, formele adviesraden is op z'n retour. Dat is uiteraard niet nieuw, maar neemt sinds de decentralisaties wel een vlucht. We zien steeds vaker dat er gebruik gemaakt wordt van (digitale) burgerpanels, tijdelijke themagroepen of ad hoc bijeenkomsten over een bepaald onderwerp of voor een bepaalde doelgroep.
- De rol van de vaste organen verandert ook op steeds meer plaatsen. Van een inhoudelijke adviesraad naar een coördinatiepunt met een makelaarsachtige functie. Gemeenten en organisaties willen inwoners of cliënten betrekken bij een bepaald onderwerp en gaan met het adviesorgaan in gesprek over de beste manier om de juiste mensen te bereiken. Zij verwachten niet meer (alleen) van het adviesorgaan dat zij het inhoudelijk advies geven.

8. Aansluiting sociale wijkteams op de zorg in het voortgezet onderwijs, door LVO (Hans Hoes), Lokalis, gemeente Utrecht (Wytse de Jong) en Mbo Jeugdteam (Houria Bouzerda)

- vind de jongeren dichtbij/op school (de vindplaats waar ze toch al zijn);
- zorg (binnen het mbo) voor een doorlopende hulplijn, geen knip bij 18 of 23 jaar;
- zoek maximale aansluiting bij school en behoud de eigenheid van die school, laat je gezicht zien in de lerarenkamer;
- regel vooraf/tijdig de financiering door de verschillende gemeenten, bureaucratie mag geen belemmering zijn.

9. Jonge mantelzorgers, door Mezzo (Jan Schepers)

Opgroeien met zorg. Jonge mantelzorgers geven zorg, maken zich zorgen en komen zelf zorg te kort. Daarom:

- zorg voor meer bewustwording en vanzelfsprekendheid bij professionals over jonge mantelzorgers;
- zorg voor een integraal en samenhangend ondersteuningsaanbod. Speciale aandacht wordt gevraagd van gemeenten en de lokale uitvoerders van de jeugdzorg. Zij moeten mantelzorgers herkennen, hen opnemen in beleid en uitvoering.

10. Wijkteams en samenwerking met informele zorg, door Movisie (Karlijn Nanninga) en Vilans (Inge Redeker)

- Niet om-denken en out-of-the-box denken, maar om-doen en out-of-the-box doen!
- Zowel sociale wijkteams als informele zorg zijn containerbegrippen. Definieer per situatie: wie-wat-waar en wat de precieze rollen en specifieke meerwaarde t.o.v. elkaar zijn, dan kun je verder met elkaar. Anders blijft het te vaag.

Uitkomst evaluatie

Uit de evaluatieformulieren bleek dat 87% van de deelnemers de bijeenkomst als goed waardeerde, 15% als zeer goed en 7% als voldoende. Boutellier en Vlemmix scoorden goed: 36% vond elk van hen zeer goed, 65% vond elk van hen goed. De workshops scoorden gemiddeld 'goed', evenals Seats2meet als accommodatie.